

Simona Menoni*

SLIKA POKLON SV. TREH KRALJEV IZ ŽUPNIŠČA PRI ŽUPNIJSKI CERKVI SV. MIKLAVŽA V MIKLAVŽU PRI ORMOŽU – PRISPEVEK K DOSLEJ ZNANEMU SLIKARSKEMU OPUSU BAROČNEGA SLIKARJA JOŽEFA DIGLA

Med pripravami na razstavo *Umetnostna dediščina ormoškega območja od 12. do izteka 19. stoletja*, ki smo jo v Muzeju Ormož postavili na ogled 24. junija 2007, smo v župnišču pri župnijski cerkvi sv. Miklavža v Miklavžu pri Ormožu našli baročno sliko Poklona sv. treh kraljev solidne umetniške ravni. Ker je bil eden izmed ob razstavi zastavljenih ciljev tudi rešiti kakšno izmed propadu zapisanih umetnin, smo v muzeju poskušali pridobiti sredstva za izvedbo strokovnih konservatorsko-restavratorskih posegov na baročni sliki, kar nam je ob podpori projekta, predvsem Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in Občine Ormož, tudi uspelo. Sliko Poklon sv. treh kraljev smo predali v restavriranje strokovno usposobljenemu restavratorju mag. Binetu Kovačiču. Med restavriranjem je prišel na dan slikarjev podpis, ki nam je razkril, da je delo naslikal slikar Jožef Digl leta 1745, sicer poznan kot portretist grofov Attemsov.

Ključne besede

Jožef Digl, baročno slikarstvo, Miklavž pri Ormožu

Za razstavo *Umetnostna dediščina ormoškega območja od 12. do izteka 19. stoletja*, ki smo jo v Muzeju Ormož odprli 24. junija 2007, se je muzej odločil z namenom, da umetnostni patrimonij Ormoža s širšim zaledjem na svojski muzeološki način predstavi strokovni in laični javnosti. Kljub razmeroma majhnemu geografskemu okviru, ki zamejuje ormoško območje, smo tukaj namreč pričla plodoviti umetnostni dejavnosti skozi vsa časovna in slogovna obdobja.

Med dela solidne umetniške ravni sodi tudi slika Poklon sv. treh kraljev, ki sem jo po podatku v Vodniku po kulturni in naravni dediščini občine Ormož, ki govori o sliki avstrijske provenience, vendar z močnim italijanskim naglasom iz začetka 18. st.,¹ našla v župnišču ob župnijski cerkvi sv. Miklavža v Miklavžu pri Ormožu. Že na prvi pogled je bilo

jasno, da gre za baročno delo prve polovice 18. stoletja, ki pa je naš čas žal dočakalo v precej slabem stanju.

Slika 1: Jožef Digl, Poklon sv. treh kraljev, 1745, pred restavratorskim posegom. (Hrani: ŽU Miklavž pri Ormožu. Foto: Bine Kovačič)

Ker je bil eden izmed ob razstavi zastavljenih ciljev – ob tem, da smo želeli izoblikovati muzeološko relevantno razstavo in zastaviti publikacijo z vsebinsko verodostojnimi spoznanji avtorjev – tudi rešiti kakšno izmed propadu zapisanih umetnin, smo v Muzeju Ormož poskušali pridobiti sredstva, seveda z odobravanjem tamkajšnjega župnika gospoda Alojza Trunka, za izvedbo strokovnih konservatorsko-

* Simona Menoni, kustosinja za umetnostno zgodovino, Muzej Ormož, Kolodvorska cesta 9, 2270 Ormož.

¹ Curk, Vodniku po kulturni in naravni dediščini občine Ormož, str. 53.

restavratorskih posegov na baročni sliki. Ob podpori projekta, predvsem Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in Občine Ormož, so vsi zastavljeni cilji dosegli svojo uresničitvev. Tako nam je uspelo tudi sliko Poklon sv. treh kraljev predati v restavriranje strokovno usposobljenemu restavratorju mag. Binetu Kovačiču in takrat je prišel na dan slikarjev podpis, ki je svoje delo avtoriziral na sliki desno spodaj: Pinxit IOSEPH DIGL / Anno / 1745.²

Slika 2: Jožef Digl, Poklon sv. treh kraljev, 1745, po restavratorskem posegu. (Hrani: ŽU Miklavž pri Ormožu. Foto: Bine Kovačič)

Slikarja Jožefa Digla že dolgo poznamo predvsem kot portretista grofov Attemsov, saj je slavnostno dvorano dornavskega dvorca do konca druge svetovne vojne krasilo devet portretov – od tega je sedem Diglovih – ki predstavljajo člane rodbine Attems in cesarico Marijo Terezijo. Ko je Franc Jožef Sauer leta 1737 dvorec skupaj z večino opreme prodal Tadeju Kajetanu Attems, je ta slavnostno dvorano namreč opremil s slikami, skupino pa je kasneje dopolnil še

njegov sin in dedič Jožef Tadej Attems, kar nam dokazujejo tudi letnice na portretih, ki so nastali v letih 1736, 1738 in 1754. Portreti so bili torej naročeni dvakrat, prvič v tridesetih in drugič v petdesetih letih 18. stoletja, pri čemer se ohranjene slike pripisujejo dvema avtorjema. Prvi, čigar identiteta še ni znana, je naslikal cesarico Marijo Terezijo (po 1743) in moški portret, ki po vsej verjetnosti predstavlja Jožefa Tadeja Attemsa. Drugi pa je torej Jožef Digl, ki je upodobil Tadeja Kajetana Attemsa (1736),³ Marijo Ano Attems, rojeno Wurmbrandt, s sinom Jožefom (1736),⁴ Ernesta Amadeja Attemsa (1736),⁵ Frančiška Dizmo Attemsa (1738),⁶ plemkinjo v lovski obleki, morda Marijo Ano Attems, rojeno Wurmbrandt (1754),⁷ plemiča v lovski obleki, morda Jožefa Tadeja Attemsa (1754)⁸, in portret plemkinje, morda grofice Marije Ane Attems, rojene Wurmbrandt (1754).⁹ Po drugi svetovni vojni, ko je bil dvorec nacionaliziran, so slike prenesli v ptujski muzej, od tam pa so bila tri dela sposojena v Pokrajinski muzej Maribor.¹⁰

Zraven sedmih plemiških portretov, ki jih lahko z gotovostjo pripišemo Diglu, pa sta se pred kratkim našli še dve slikarjevi cerkveni podobi. Ob restavratorskih posegih na sliki sv. Karla Boromejskega iz župnijske cerkve sv. Martina v Martjancih sta bila namreč odkrita slikarjev podpis in datacija: Pinxit / JOSEPH DIGL / Anno 1750.¹¹ Druga podoba iz martjanske župnijske cerkve predstavlja Janeza Nepomuka in je pendant sliki sv. Karla Boromejskega, avtor pa jo je prav tako avtoriziral s

³ Olje, platno, 249 x 170 cm, signature ni, datacija desno v sredini, Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. G 133 s, restavriral Bine Kovačič leta 1987.

⁴ Olje, platno, 252 x 170 cm, signirano in datirano desno spodaj: Malt IOSEPHUS DIGL / Anno 1736, Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. G 74 s, restavriral Bine Kovačič leta 1987.

⁵ Olje, platno, 240 x 167 cm, signirano in datirano, Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. G 1009 s (posojeno Pokrajinskemu muzeju Maribor).

⁶ Olje, platno, 240 x 167 cm, signirano in datirano, Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. G 1100 s (posojeno Pokrajinskemu muzeju Maribor).

⁷ Olje, platno, 145 x 98 cm, signirano in datirano levo spodaj: Pinxit Ioseph / DIGL / 1754, Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. G 51 s, restavriral Bine Kovačič leta 1987.

⁸ Olje, platno, 145 x 98,6 cm, signirano in datirano, Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. G 1001 s (posojeno Pokrajinskemu muzeju Maribor).

⁹ Olje, platno, 142 x 113 cm, signirano in datirano levo spodaj: Pinxit IOSEPH DIGL, Anno 1754, Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. G 54 s, restavriral Bine Kovačič leta 1987.

¹⁰ Podatki so povzeti po: Ciglencčki, Jožef Digl, portretist rodbine Attems, str. 359-376.

¹¹ Podrobneje o tem: Šerbelj, Slikar Jožef Digl in njegova oltarna slika Sv. Karel Boromejski časti Križanega, str. 263-266.

² Olje, platno, 135 x 85 cm, restavriral Bine Kovačič leta 2007.

svojim podpisom.¹² Sliki sta obešeni na severno oziroma južno ladijsko steno, nekdanj pa sta bili v stranskih oltarjih, ki ju v cerkvi ni več.

Slika 3: Jožef Digl, Sv. Karel Boromejski, 1750.
(Hrani: župnijska cerkev sv. Martina, Martjanci,
Foto: Janez Balažic)

Jožefu Diglu lahko torej z zanesljivostjo pripišemo sedem plemiških portretov iz dvorca v Dornavi in dve nabožni podobi iz Martjancev, k temu pa moramo odslej dodati še nabožno podobo Poklona sv. treh kraljev iz župnišča pri župnijski cerkvi sv. Miklavža v Miklavžu pri Ormožu. Kljub temu da Digla torej poznamo po dokajšnjem številu del, pa o njem samem za zdaj ni veliko znanega. Arhivski viri slikarja omenjajo le v zvezi z oltarno sliko sv. Jožefa, ki naj bi jo leta 1756 naredil za župnijsko cerkev sv. Janeza Krstnika v Ljutomeru,¹³ zaradi česar si je pridobil oznako, da je »ljutomerski« slikar.¹⁴ Prvi omenjeni arhivski podatek navaja Matej Slekovec, ki se je ob pisanju kronike župnije Ljutomer naslonil na izvirne listine: »Leta 1756 je dal župnik Krištof Haring za

oltar sv. Jožefa napraviti sliko tega svetnika. Napravil jo je domači slikar Jožef Tigl za 40 gld. Isti slikar je okusno pobarval tudi nastavek na krstnem kamnu, katerega je podobar za 18 gld. naredil.«¹⁵ Slekovecova ugotovitev je našla pot še v zapiske Avgušтина Stegenška,¹⁶ ta podatek pa je na podlagi Slekovecove kronike v kronološkem pregledu dogodkov v župnijski cerkvi v Ljutomeru leta 1926 objavil tudi Fran Kovačič, teolog in zaslužni štajerski zgodovinar.¹⁷ Kasneje slikarja omenja še Sergej Vrišer, ki ga je krstil za »ljutomerskega mojstra« in ga tudi povezal s portreti iz dvorca Dornava.¹⁸

Kot je zapisala že Marjeta Ciglencečki,¹⁹ Jožef Digl ne sodi med pomembnejše mojstre na ozemlju današnje Slovenije, saj gre za slikarja skromnih zmogljivosti, ki ni presegal ustvarjalnega povprečja. Mnoge so nerodnosti predvsem v držah figur, težave je imel z anatomijo upodobljencev, vendar je slikar pomanjkljivosti skušal nadomestiti z zanimanjem za detajl, ki pa ima, kot piše Šerbelj,²⁰ svoje kulturno-zgodovinske vrednosti, še posebno na portretih plemičev, ko jim je s krojaško natančnostjo ukrojil baročno bogata oblačila. Prav tako v njegovih delih sledimo težavam z obvladovanjem prostora, ospredje in ozadje nista jasno definirana, nerodna je tudi umestitev figur v prostor, te se namreč pri Poklonu gnetejo v ospredju prizorišča, čeprav je slikar skušal iluzijo prostora ustvariti s pomočjo stopnic, ki vodijo k Marijinemu prestolu pred arhitekturo hleva. Ob zasičenosti prostora moti še nestabilna poza srednjega kralja, ki monumentalno zapolnjuje desni rob prizorišča, saj so njegova stopala za težo trupa očitno prešibka. Omeniti velja še nerodnosti pri poskusu plastične upodobitve okončin nekaterih protagonistov – npr. desna roka starega kralja v poklonu, s katero

¹² Župnijski urad Ljutomer, Matej Slekovec: Trg in župnija Ljutomer. Krajepisno – zgodovinska razprava, 1896, rokopis, str. 426. Pomenlji /o je, da je Slekovec ime slikarja najprej zapisal kot Digl in nato popravil D v T; torej je najprej prepisal signaturo s slike in nato prvo črko popravil v skladu z zapisi v dokumentih (cf. Ciglencečki, Jožef Digl, portretist rodbine Attems, str. 370).

¹³ Avguštin Stegenšek si je urejal podatke o slikarjih in kiparjih na Štajerskem po abecednem redu. Snopič lističev je naslovil *Umetniki* in pod črko T najdemo zapis o Jožefu Tiglu, pictorju v Ljutomeru, ki je leta 1756 za tamkajšnjo cerkev naslikal podobo sv. Jožefa za 40 gld. Dodano je še pojasnilo, da je Jožef Tigl bürgl. Maler v Radgoni, pok. 18. marca 1765. Pokrajinski arhiv Maribor, fond Avguštin Stegenšek, škatla I, št. 570, 571 (cf. Prav tam, str. 373).

¹⁴ Kovačič, Ljutomer. Zgodovina trga in sreza, str. 77.

¹⁵ Vrišer, Umetnostno pričevanje ljutomerske župne cerkve, str. 91.

¹⁶ Ciglencečki, Jožef Digl, portretist rodbine Attems, str. 374.

¹⁷ Šerbelj, Slikar Jožef Digl in njegova oltarna slika Sv. Karel Boromejski časti Križanega, str. 265.

¹² Slika je signirana in datirana: pinxit IOSEPH / DIGL / 1749.

¹³ Nobenega podatka ni o tem, kakšna je bila slika v Jožefovem oltarju in kakšna je bila njena usoda, saj danes arhivsko dokumentirane Diglove podobe smrti sv. Jožefa ni več v oltarju.

¹⁴ Vrišer, Umetnostno pričevanje ljutomerske župne cerkve, stran 91.

sega k prsim – predvsem pa zmoti neposrečeno, skorajda smešno, upodobljen konj (zdi se, da je slikar z njim hotel v strahu pred praznino le zapolniti prazen prostor, ki je nastal med Jožefom in dvema spremljevalcema v ozadju slike) in dva natlačena spremljevalca trikraljevskega sprevoda v ozadju upodobitve. Kljub naštetemu pa je treba opozoriti na nekatere kvalitete, ki sliko Poklona dvigujejo nekoliko nad povprečno vrsto upodobljencev rodbine Attems iz let 1736 in 1738. V nasprotju z omenjenimi portreti, kjer upodobljence obdajajo kosi okorno nagubanih težkih tkanin – prav takšna je tudi njihova draperija – je pri Poklonu sv. treh kraljev draperija nekoliko mehkejša in se bolj organsko guba okrog teles protagonistov. Slika je tudi posrečeno kompozicijsko uravnovežena z dvema diagonalama, od katerih se ena preko Marijine desnice in Kristusovega ožarjenega obličja zaključuje v zgornjem desnem kotu slike, kjer je z nebeško lučjo osvetljena trikraljevska zvezda, druga pa raste od leve noge srednjega kralja preko osvetljenega obličja starega kralja ter se sklene v Jožefovi desnici, s katero kaže na zvezdo repatico. Prav tako kaže poudariti dobro naslikano Marijino obličje in obličje starega kralja, ki se sklanja pred njo in Božjim sinom. Tako se zdi, da je Digl v primerjavi z zgodnejšimi dokumentiranimi deli z leti vendarle nekoliko napredoval in izpopolnil nekatere svoje očitne pomanjkljivosti. Pred letom 1754, ko je naslikal še zadnje portrete za rodbino Attems, je namreč obravnavani miklavški Poklon sv. treh kraljev nastal leta 1745, Sv. Janez Nepomuk in Sv. Karel Boromejski iz župnijske cerkve v Martjancih sta datirana v leto 1749 in 1750, pri čemer smemo slednji deli prav tako uvrstiti med boljši v njegovem doslej znanem opusu. Ob tem velja še omeniti, da se je Digl tako pri portretiranju kot tudi pri svetniških upodobitvah iz Martjancev ter ne nazadnje tudi v primeru Poklona, naslanjal na priljubljene in razširjene grafične predloge, ki so mu bile v pomoč pri podajanju figur, ta slikarski medij je posredoval tudi standardizirane verzije posameznih kompozicij in hkrati posredoval portretne poteze nekaterih v baroku priljubljenih svetnikov. Nekatere detajle je torej posredovala predloga, medtem ko slikarjeve sposobnosti prepoznamo po tem, v kolikšni meri je zmožni slediti, še posebno pa po načinu, kako je Digl obravnaval posamezne nadrobnosti. Drže svetnikov ali portretirancev so statične, temu razpoloženju prispevajo svoje še trdi in ostri zalomi draperije, nerodne so postavitve protagonistov v prostor, kot povzame Šerbelj,²¹ Diglovo slikarstvo je kljub baročno bujnim oblikam bolj svet otrplih upodobljencev. Čeprav slikar torej ni presegal ustvarjalnega povprečja,

moramo njegov opus obravnavati z vso resnostjo, saj gre za plodovitega slikarja, ki mu očitno na slovenskem Štajerskem ni manjkalo naročil, celo med najpremožnejšim plemstvom.

Ob sklepu želim le še opozoriti na pomembnost interdisciplinarnega sodelovanja med strokami, ki se je na primeru baročne slike Poklona sv. treh kraljev iz župnišča v Miklavžu pri Ormožu vnovič izkazalo za nepogrešljivi del pridobivanja obširnejših informacij o predmetu ter seveda nepogrešljivi del samega varovanja kulturne dediščine. Vendar pa, kot je zapisal Ivan Bogovič ob Dnevih evropske kulturne dediščine v septembru leta 2004: »...skrb za kulturno dediščino ni in nikoli ne bo le skrb stroke, tako širše – varstva kulturne dediščine kot ožje – restavratorske stroke. Kulturna dediščina je skrb nas vseh. Skrbeti moramo za njeno ohranjanje, za redno strokovno nego in vzdrževanje; za širjenje vedenja o njej. Skrbeti moramo za nenehno vzgojo vseh, da bomo vsi imeli do nje čim bolj pozitiven odnos. Še vedno velja, da smo si vse, vključno s kulturno dediščino, sposodili od naših naslednikov, bodočih rodov. Poskrbimo, da jim sposojeno tudi vrnemo, čim manj okrnjeno.«²²

Literatura

- Bogovič, Ivan, 2004: O restavratorski stroki in dejavnosti. *Vračar je izvornih podob: restavratorski posegi*, Zbirka Dnevi evropske kulturne dediščine (ur. Damjana Prešern), Ljubljana, str. 5–18.
- Ciglencečki, Marjeta, 2006: Jožef Digl, portretist rodbine Attems. *Vis Imaginis: baročno slikarstvo in grafika: jubilejni zbornik za Anico Cevc* (ur. Barbara Murovec), Ljubljana, str. 259–376.
- Curk, Jože, 1998: Vodnik po kulturni in naravni dediščini občine Ormož. Ormož.
- Kovačič, Fran, 1926: Ljutomer. *Zgodovina trga in sreza*. Maribor.
- Šerbelj, Ferdinand, 2005: Slikar Jožef Digl in njegova oltarna slika Sv. Karel Boromejski časti Križanega. *Zbornik soboškega muzeja* 8, Murska Sobota, str. 263–266.
- Vrišer, Sergej, 1990: Umetnostno pričevanje ljutomerske župne cerkve. *Zbornik župnije sv. Janeza Krstnika v Ljutomeru*, Ljutomer, pp. ??.

²¹ Prav tam, str. 265.

²² Bogovič, O restavratorski stroki in dejavnosti, p. 18.

Povzetek

Med pripravami na razstavo *Umetnostna dediščina ormoškega območja od 12. do izteka 19. stoletja*, ki smo jo v Muzeju Ormož postavili na ogled 24. junija 2007, smo v župnišču pri župnijski cerkvi sv. Miklavža v Miklavžu pri Ormožu našli baročno sliko *Poklona sv. treh kraljev*, solidne umetniške ravni. V Muzeju Ormož smo predvsem od Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in Občine Ormož pridobili sredstva za izvedbo strokovnih konservatorsko-restavratorskih posegov na baročni sliki ter jo tako predali v restavriranje strokovno usposobljenemu restavratorju mag. Binetu Kovačiču. Med restavriranjem je prišel na dan slikarjev podpis, ki nam je razkril, da je delo naslikal slikar Jožef Digl leta 1745, sicer poznan kot portretist grofov Attemsov.

Slikarju namreč lahko z gotovostjo pripišemo sedem plemiških portretov iz slavnostne dvorane dvorca Dornava, naslikanih v letih 1736, 1738 in 1754, pred kratkim pa sta se v župnijski cerkvi sv. Martina v Martjancih našli še dve slikarjevi cerkveni podobi iz let 1749 in 1750. Kljub temu da Digla torej poznamo po dokajšnjem številu del, pa o njem samem za zdaj ni veliko znanega, saj ga arhivski viri omenjajo le v zvezi z oltarno sliko sv. Jožefa, ki naj bi jo leta 1756 naredil za župnijsko cerkev sv. Janeza Krstnika v Ljutomeru. Čeprav Jožef Digl ne sodi med pomembnejše mojstre na ozemlju današnje Slovenije, saj gre za slikarja skromnih zmogljivosti, ki ni presegel ustvarjalnega povprečja, pa moramo njegov opus obravnavati z vso resnostjo, saj gre za plodovitega slikarja, ki mu očitno na slovenskem Štajerskem ni manjkalo naročil, celo med najpremožnejšim plemstvom.